

BIOTEHNOLOGIJA 2

akademska godina
2019/2020.

Izv. prof. dr. sc. Sunčica Beluhan

sunbel@pbf.hr

Laboratorij za biokemijsko inženjerstvo,
industrijsku mikrobiologiju i
tehnologiju slada i piva

Zavod za biokemijsko inženjerstvo
(Pierottijeva 6/IV; Pierotijeva 6/V)

Prehrambeno-biotehnološki fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

BIOTEHNOLOGIJA 2

koordinator modula:

Izv. prof. dr. sc. Sunčica
Beluhan

nastavnici:

Izv. prof. dr. sc. Sunčica Beluhan
Prof. dr. sc. Vlatka Petravić Tominac

BIOTEHNOLOGIJA 2

- ECTS: 6
- SATNICA: 20 + 20 + 40
- NASTAVA / SEMINARI:
petkom, 8,30 - 10,45 predavaonica 2

VJEŽBE: prema rasporedu

ISPITI:

2 parcijalna ispita (06. 12. 2019/17.01. 2020.)
2 popravna ispita (zimski semestar)
(31. 01./2020. 07. 02. 2020.)
2 popravna ispita (ljetni semestar)
(lipanj/srpanj 2019.)
2 ispita pred povjerenstvom (srpanj i rujan
2019.)

Parcijalni i popravni ispiti

- 2 računska zadatka - svaki po 10 bodova
- 5 teorijskih pitanja - svaki po 4 boda

- **UKUPNO 40 BODOVA**

60 % potrebno za prolaz

24 - 27 - dovoljan (2)

28 - 32 - dobar (3)

33 - 36 - vrlo dobar (4)

37 - 40 - izvrstan (5)

BIOTEHNOLOGIJA 2

- Obvezna literatura:
Marić, V. (2000). Biotehnologija i sirovine
- Svi dodatni materijali u tiskanom obliku na predavanjima, kao i web adrese na kojima se može pročitati više!
- Skripta za vježbe u tiskanom obliku 2 tjedna prije termina vježbi
- **Parcijalni ispiti** su koncipirani izričito na gradivu koje je dostupno u elektronskom i tiskanom obliku!

BIOTEHNOLOGIJA 2

Plan rada (tjedno):

- predavanja/seminari (predavaonica 2):
potrebno ponijeti: udžbenik, bilježnicu, kalkulator
trajanje: 90 minuta/45 minuta
- vježbe (IV kat):
potrebno ponijeti: kutu, skripta, bilježnicu, kalkulator
trajanje: 180 minuta

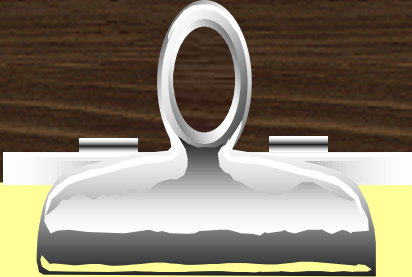
Sadržaj modula (predavanja)

- Biotehnologija i opseg biotehnološke proizvodnje
- Hranjive podloge za mikrobnne procese
- Sirovine za hranjive podloge
- Izvori ugljika i energije
- Izvori dušika
- Izvori ostalih sastojaka
- Čuvanje i nadzor sirovina
- Priprema hranjivih podloga
- Proizvodnja ječmenog slada
- Proizvodnja šećernih sirupa i šećera iz škrobnih sirovina
- Ukomljavanje i hidroliza celuloznih i pektinskih sirovina

Datum	Metodska jedinica predavanja	Metodska jedinica seminara	Nastavnik
04. 10. 2019.	Biotehnologija i opseg biotehnološke proizvodnje. Hranjive podloge za mikrobne procese i kulture biljnih i životinjskih stanica		Beluhan
11. 10. 2019.	Enzimski pripravci i njihova uloga u biotehnološkoj preradi sirovina	Prikaz mikrobnog procesa pomoću kemijskih jednažbi	Beluhan
18. 10. 2019.	Podjela sirovina prema podrijetlu, značaju i udjelu biogenih elemenata	Elementarni sastav i bruto formula mikrobne biomase	Beluhan
25. 10. 2019.	Primarne, sekundarne i terciarne šećerne sirovine	Sastavljanje jednostavne i složene hranjive podloge za mikrobne procese	Petravić Tominac

Datum	Metodska jedinica predavanja	Metodska jedinica seminara	Nastavnik
08. 11. 2019.	Primarne, sekundarne i tercijarne dušične sirovine za hranjive podloge	Materijalna bilanca hranjive podloge 1	Petravić Tominac
15. 11. 2019.	Izvori ostalih sastojaka hranjivih podloga	Materijalna bilanca hranjive podloge 2	Petravić Tominac
22. 11. 2019.	Prihvat, čuvanje i nadzor sirovina te postupci prethodne obrade	Analitika sirovina i propisi o kvaliteti	Petravić Tominac
29. 11. 2019.	Proizvodnja ječmenog (pivskog) slada	Dekstrozni ekvivalent, proračuni na bazi škroba, visokofruktoznog i maltoznog sirupa	Beluhan
06. 12. 2019.	1. Parcijalni ispit		Beluhan
13. 12. 2019.	Škrobne sirovine i proces hidrolize slađenih i neslađenih sirovina	Proračun podloge na bazi škroba za proizvodnju mliječne i octene kiseline, te organskih otapala	Beluhan
20. 12. 2019.	Lignocelulozne, inulinske i pektinske sirovine i njihova hidroliza	Ponavljjanje zadataka prije 2. parcijalnog ispita	Beluhan
17. 01. 2020.	2. Parcijalni ispit		Beluhan

14. 10. 2019. Početak vježbi (Beluhan; IV kat)

10. 01. 2020. Izlaganje seminarskih radova (Beluhan / Petravić Tominac)

31. 01. 2020. 1. popravni ispit (Beluhan / Petravić Tominac)

14. 02. 2020. 2. popravni ispit (Beluhan / Petravić Tominac)

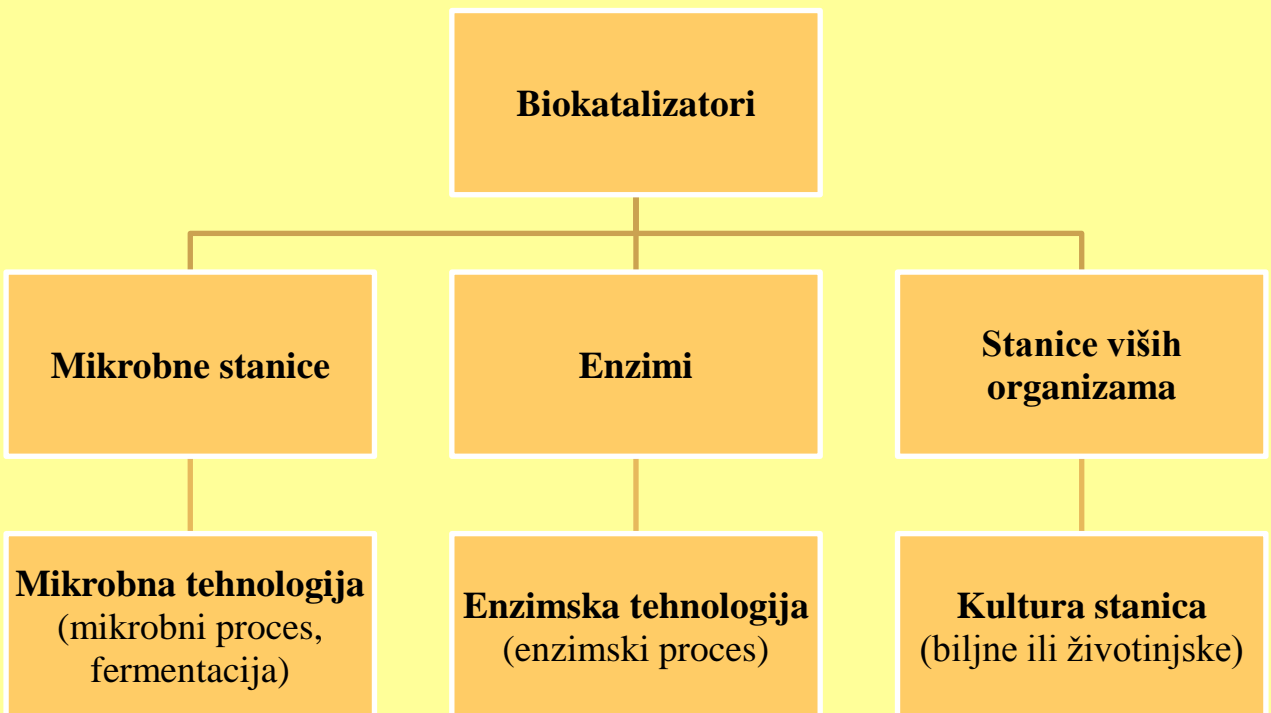
Otac biotehnologije

1. definicija, 1919. godine, Karl Ereky:
"Svi načini proizvodnje u kojima su produkti dobiveni iz sirovina uz dodatak živih organizama"

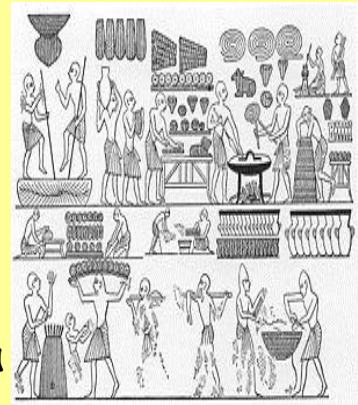
Podjela biotehnoloških procesa

Razvoj biotehnologije

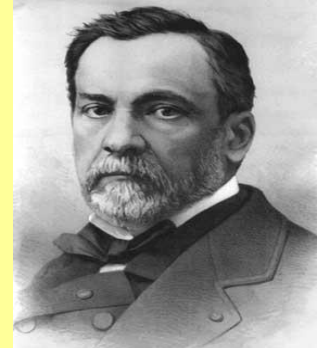
1. Razdoblje prije Pasteura, do 1865.

- alkoholna pića i kruh (Sumerani, 6000 g., Egipćani 4000 g. prije Krista), mliječni proizvodi (jogurt, prije 4 500 g. i druga fermentirana hrana (sirevi), ocat

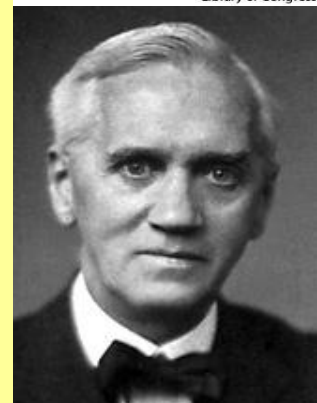
2. Pasteurovo razdoblje, 1865-1940.

- etanol, butanol, aceton, glicerol, limunska kiselina, aerobna obrada otpadne vode

3. Antibiotičko razdoblje, 1940-1960.

- penicilin i drugi antibiotici (Flemming, 1945. Nobelova nagrada),
- tehnologija kulture životinjskih stanica (virusna cjepiva)

Razvoj biotehnologije

4. Postantibiotičko razdoblje, 1960-1975.

- aminokiseline, SCP, enzimi za proizvodnju deterdženata i razgradnju škroba, tehnologija imobiliziranih enzima i stanica, bakterijski polisaharidi (ksantan), etanol kao gorivo (gasohol), biološki insekticidi

5. Razdoblje novih biotehnologija, 1975-?

- monoklonska protutijela, genetičko inženjerstvo (inzulin, hormoni rasta, rekombinantni proteini)

- kultura tkiva, biljnih i životinjskih stanica, proteinsko inženjerstvo, imobilizirane stanice i enzimi, biosenzori, upravljanje fermentacijama putem računala...

Osnovne postavke

- **STANICA** - Osnovni strukturni i funkcionalni oblik svakog živog organizma
- **BIOMASA** - rezultat razmnožavanja stanica, ukupna masa živih stanica u populaciji
- **NEKROMASA** - mrtve stanice
- **SUPSTRAT** - kemijski spojevi, izvor energije i hranjiva potrebnih za rast i razmnožavanje stanica

Podjela biotehnoloških procesa prema biokemijskim reakcijama

1. Jednostavne oksidoredukcije:

glukoza → glukonska kiselina

2. Složene oksidoredukcije:

glukoza → piruvat → etanol

3. Polimerizacije:

glukoza → dekstran

4. Biosinteza:

glukoza → antibiotici, enzimi, vitamini...
mikrobne biomase

Biotehnološki proizvodi

- Možemo ih razvrstati u 7 osnovnih skupina ovisno o:

1. uporabljenim sirovinama za pripremu hranjive podloge
2. vrsti stanica
3. postupku vođenja biotehnološkog procesa
4. tipu biokemijskih reakcija i nastalih produkata

1. Hranjiva podloga s mikrobnim stanicama

- fermentirana pića i hrana (mlado vino, nefiltrirano pivo, kefir, jogurt i ostali fermentirani tekući mliječni proizvodi, sirevi, trajne salame, kupus, itd.)
- Proizvodi sadrže etanol, mliječnu kiselinu, stanice mikroorganizama (kvasci, bakterije octene i mliječne kiseline)

2. Izbistrena hranjiva podloga bez mikrobnih stanica

- Dozrela i doradena, pročišćena alkoholna pića iz kojih su filtriranjem uklonjeni kvasci ili bakterije kako bi im se povećala trajnost i stabilizirala organoleptička svojstva (pivo, vino, ocat).

3. Mikrobne biomase

- Proizvod ili nusproizvod iz mikrobnih kultura odgovarajućim postupkom izdvajanja (taloženje, centrifugiranje, filtriranje)
- Pekarski kvasac (ciljano vođen uzgoj za dobivanje biomase)
- Proizvodnja etanola (kvasac kao nusproizvod)
- Bakterijske biomase i biomase algi
- Mikrobne starter-kulture (fermentirane namirnice, probiotici, biološka gnojiva, biološki insekticidi, biološka obrada otpadnih voda)

4. Proizvodi metabolizma nakupljeni u hranjivoj podlozi ili u mikrobnjoj biomasi

- Primarni metaboliti (potrebni stanici za rast)
- Sekundarni metaboliti (nepotrebni za rast) - izlučuju se u hranjivu podlogu - izdvajanje (većina temeljni biotehnološki proizvodi):
  - **aminokiseline** (L-glu; L-lizin; L-metionin; L-triptofan)
  - **antibiotici** (eritromicin, kloramfenikol; neomicin...)
  - **enzimi** (amilaze, celulaze, proteaze, lipaze...)
  - **goriva** (etanol, metan, vodik)
  - **organske kiseline** (mliječna, limunska, jabučna, octena)
  - **organska otapala** (aceton, butanol, etanol, glicerol)
  - **polimeri** (dekstrani, pululani)
  - **vitamini i faktori rasta** (B₁, B₂, B₁₂, giberelinska kis.)
  - **ostali proizvodi** (nukleotidi, nukleozidi, insekticidi...)
- Temeljni biotehnološki proizvodi - proizvode se u velikim količinama (t) - cijena relativno niska

5. Proizvodi biotransformacija

- Brojni proizvodi nastali kao rezultat jednostavnih ili složenih oksidoredukcija
- Biokonverzija ili biotransformacija odabranih supstrata u potpuno jasno određene proizvode
- Primjena vegetativnih mikrobnih, biljnih i životinjskih stanica koje rastu ili miruju, primjenom enzima iz stanica ili komercijalnih enzimskih pripravaka
- Komercijalni enzimski pripravci:
  - visoka specifičnost
  - povećana učinkovitost
  - jednostavnost postupka
  - mogućnost ponovne uporabe biokatalizatora
  - nema ostataka hranjive podloge i mikrobnog biomase
  - manje nusproizvoda i otpadnih voda
- Proizvodnja finih kemikalija

6. Proizvodi genetički preinačenih organizama

- Genetičko inženjerstvo je znanstvena disciplina utemeljena na tehnologiji rekombinantne DNA i molekularnom kloniranju
- Oplemenjivanjem prirodnih i stvaranjem (konstruiranjem) novih organizama mogu se proizvoditi novi, prije nepoznati biotehnološki proizvodi
- Proizvodi dobiveni mikrobnom tehnologijom i uzgojem biljnih i životinjskih stanica: prehrambeni aditivi, enzimi, humani inzulin, hormon rasta, α i γ inzulin, monoklonska protutijela, virusna cjepiva, virusni insekticidi, itd.

7. Proizvodi kultura životinjskih i biljnih stanica

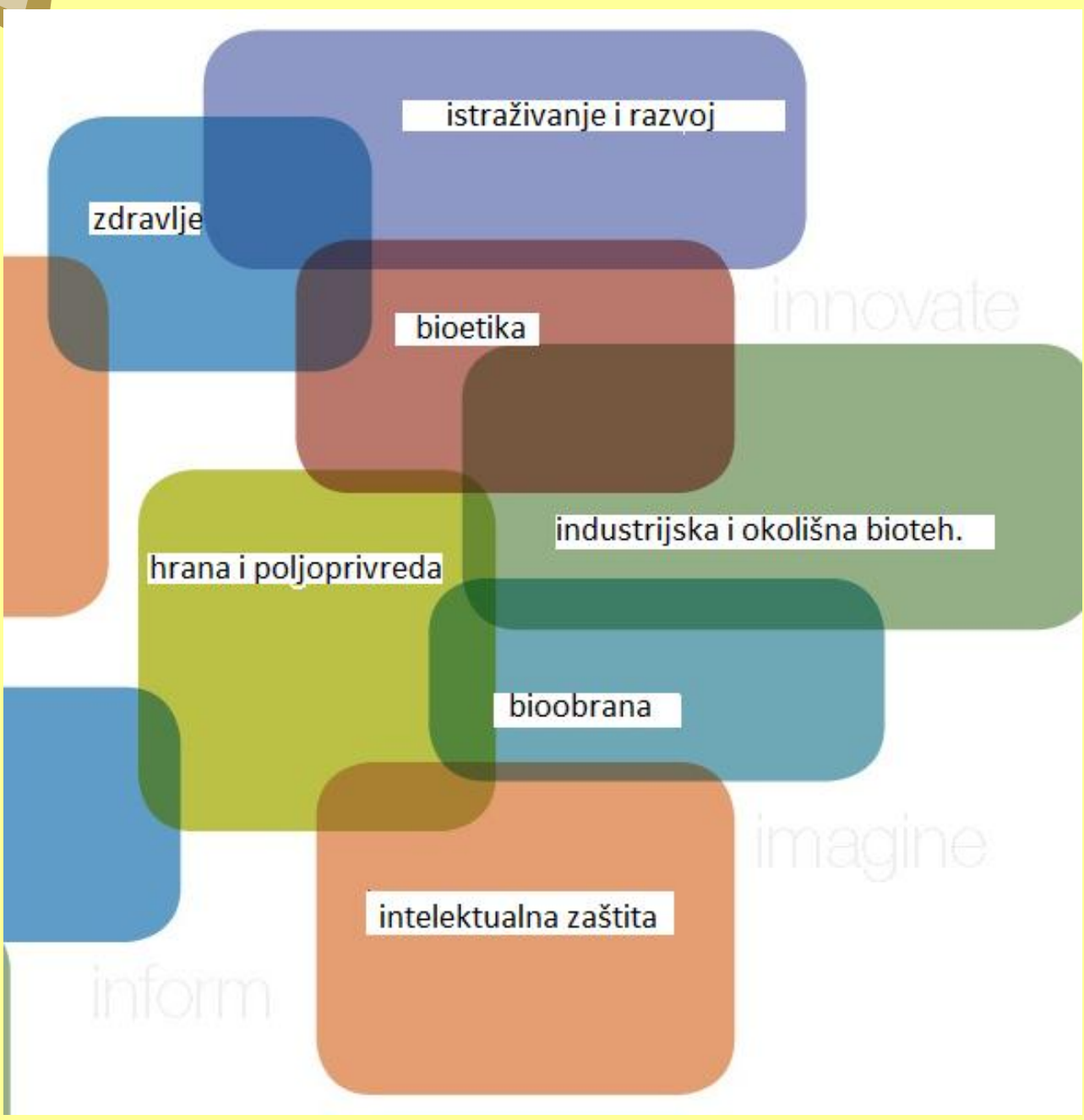
- "Fini" proizvodi visoke dodane vrijednosti
- Životinjske stanice: visoko-molekularni proteinski spojevi
- Biljne stanice: mala ili srednje-molekulska masa
- Tehnologija uzgoja biljnih i životinjskih stanica omogućuje:
  - alternativni put dobivanja nekih poznatih biotehnoloških produkata
  - nove proizvode koji nisu ili ne bi bili tržišno konkurentni da su proizvedeni iz biljnih ili životinjskih stanica
  - izvor enzima za biotransformacije - jeftine sirovine postaju proizvodi visoke dodane vrijednosti

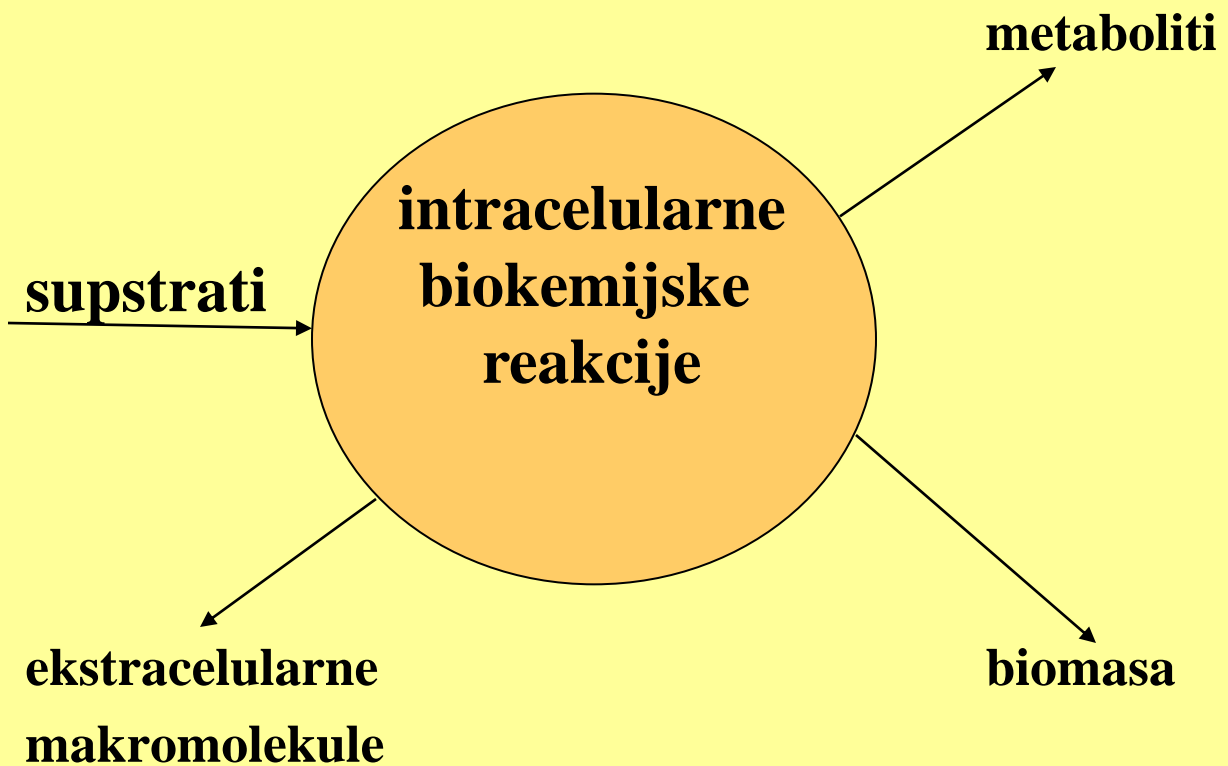

Sirovinska osnova biotehnologije

- Supstrati: organski i neki anorganski - potrebni za rast mikroorganizma (umnožavanje) i/ili proizvodnju metabolita
- **Prirodni**, npr. mlijeko ili voćni sokovi (jogurt i vino)
- **Umjetni**, kemijski definirani - skupi - ciljano odabrani za proizvodnju finih kemikalija
- Sirovine: biljnog i životinjskog porijekla
  - biljno: žitarice, melasa, sirutka, slama, kukuruzovina, itd.
  - životinjsko: pepton, kazein, mesno brašno

Opća shema staničnog rasta i nastajanja proizvoda

Koeficijenti konverzije

- **Supstrata u biomasu**

$$Y_{x/s} = \frac{X - X_0}{S_0 - S} \quad (\text{g/g; kg/kg})$$

X = konc. biomase na kraju procesa (g/L)

X_0 = konc. biomase na početku (inokuluma) (g/L)

S_0 = konc. supstrata na početku (g/L)

S = konc. preostalog supstrata (g/L)

- **Supstrata u proizvod**

$$Y_{p/s} = \frac{P - P_0}{S_0 - S} \quad (\text{g/g; kg/kg})$$

P = konc. proizvoda na kraju procesa (g/L)

P_0 = konc. proizvoda na početku (g/L)

S_0 = konc. supstrata na početku (g/L)

S = konc. preostalog supstrata (g/L)